

АДИБ СОБИР ТЕРМИЗИЙ

Адиб Шаҳобиддии Собир бинни Исмоил Термизий XII асрда яшаган алломалардан. У Термиздаи Ҳиротга келиб, Низомия мадрасасида таҳсил олади. Султон Санжар уни Хоразмшоҳ Отсиз саройига элчи қилиб жўнатади. Лекии у икки ҳукмдор ўртасидаги рақобат ва душманчиликнинг қурбони бўлади. Хоразмшоҳ Отсизнинг буйруғи билан Адиб Собирнинг қўл-оёғини боғлаб, Жайхунга отишади.

Шоирдан ғазаллар, қасидалар, таржебандлар, қитъалар, рубоийлардан иборат девон мерос булиб қолган. Адиб Собир рубоийлари ана шу боқий мероснинг гўзал бир парчасидир.

1

Биз эрдигу боғ эрди, шароби гулгун,
Чун кўрди, хасад этди ўшал гардуни дун.
Ким исиғи қувди бизни боғдин, эмди,
Сардоба, ўзинг лутфи карам айла бугун.

2

Соқий менга тутса ул майи гулгунни,
Гулгун этайин фироқидин Жайхунни.
Ер устига кўз ёшим ила бода бериб,
Ҳам маст этайин ер остнда Қорунни.

3

Тун тонгга уланса, ҳал бўлиб матлабимиз,
Ҳам буржи шараф ичра ёниб кавкабимиз.
Ҳам битса шикоят, ширин ўлса лабимиз,
Шай ўлса зафар жабдуғидин маркабимиз.

4

Эй, кундузинг айламиш макон тун ичра,
Зулфинг дағи тунга соябон тун ичра,
Ҳал этмаса кундузинг туним мушкулини.
Сендин чекайин нола-фигон тун ичра.

5

Эй, мойи ҳар латофат, эй дурри хушоб.
Оташ каби ҳар сўзингда қўп этма итоб.
Оташ ила сув десам сени, рост-савоб,

Оташ каби софсену азиз мисли гулоб.

6

Ғамзанг ўкидин бало пайконлиғ бўлди,
Номингни битиб, жафо унвонлиғ бўлди.
Ҳар неки жафони сендан ўрганди фалак.
Хўб бўлмади бу ишинг, ёмонлиғ бўлди...

7

Бул кеча умид тошига тошимни кўяй.
То лабингга лаб, қошингга қошимни кўяй,
Сен ёшли кўзимга кўй оёғингни, санам.
Мен эрсам эшик тубига бошимни кўяй.

8

Наргис кўзинг ул қадар забун этди мени,
Кўнглим боғидин қувди, юпун этди мени,
Ҳам мисли бинафша сарнагун этди мени,
Гул чехрасидек тамоми хун этди мени.

9

Ёр фурқати бирла дили ношодим бор,
Ёд айламас ул ёрни тилаб ёдим бор.
Бир ёр дилидин ҳазор бедодим бор,
Фарёд этайин, кўнгилда фарёдим бор.

10

Кўнглим тилаб ул лаъли шакарбор, кетди,
Боз истади, дил қуввати такрор кетди.
Умрим бўйи ҳосил этганим илму хирад
Лаълингни тилаб ҳаммаси бир бор кетди.

11

Жоно, лабу ғамзанг кўйинииг шарбати мўл,
Рост, роҳати мўл унинг, вале офати мўл.
Ғамзанг ила лаълинг дилбаристон, санам,
Озори агар эрса, яна роҳати мўл.

12

Воҳ, бўйла қиёмат этмаса нетди санам,
Ким кўзимни ёш айладию кетди санам.
Бир азми сафар-ла ул азиз чеҳрасини
Жон бирла кўзимдин ҳам азиз этди санам.

13

Амрингда агар неъмат юз нарвездир,
Измингда-чи, икки юз бедов шабдездир.
Қўй кибру ҳавони, берма ҳукмингга шитоб,
Ки гардиши рўзгор шўрангездир.

14

Чеҳранг нуридин ҳамиша кундуз равшан,
Тун зулмат ўлур ўшал қаро зулфинг илан.
Ишқинг туну кун мени чунон этди забун,
Кун лашкари етгайму менга, билмасман.

15

Эй, сенсиз ўлиб йироқ кўзимдин уйқум,
Ноз уйқунг учун уйқуни кўздин қувдим.
Ишқингда ишимдир уйқусизлик, санамо,
Кўз ёшим ила уйқуни кўздин ювдим.

16

Дўст аҳдини бузди, дил кўтарди исён.
Дедимки, на ҳожат ишқ агар бўлса чунон.
Ул наргиси маст ишқи етишди ногаҳ,
Туғёнли кўнгил гўшасини тутди макон.

17

Ҳар неки тилармен, у қадар имкон йўқ,
Дилтанг эрурманки, анга поён йўқ.
Дил танглигидин қутулмоқ осон эрмас,
Дармони сабр эмиш, вале дармон йўқ.

18

Хуршидки, жило бериб шафақнинг ўтига.
Ёқут ясади, боқиб лабинг барқутига.
Ҳар кимки лабинга етди, ёқут тиламас,
Ёқут дағи қул эмиш лабинг ёқутига.

19

Душман-ку дилозор, қолишмас дўст ҳам,
Ким иккисидин етар менга ранжу алам.
Тан ташвишу ғам чекар эса, жонга не бок?
Пўст ташвиш агар чекар эса, мағзга не ғам?

20

Кўнглинг-ку вафо билан қовушмас ҳаргиз,
Наздинда яна душману дўст ҳам фарқсиз,
Бас-баски, шикоятинг сира жоиз эмас,
Бор-борки, ҳикоятинг дағи ножоиз.

21

Дедимки, етар, ишқ била корим битди,
Чун юзингни кўрдиму қарорим йитди.
Сўзимга агар юрмас эсам, узрим бор,
Найлайки, қўлимдин ихтиёрим кетди...

22

Ишқинг, санамим, тутди гиребон, олди,
Ақлимни этиб ҳар сари сарсон, олди.
Савдойи кўйинг мулки дили жон олди,
Ҳар нечаки истади, ду чандон олди.

23

То хушвақт эмиш ушбу замонда гумроҳ,
Хуш кўрмас эмиш ақлу хирадни дунё.
Кел, ақлу хирадни ол бошимдин, эй дўст,
Шоядки, замона биз сари бокса қиё...

24

Мен сенга боқармен, сенга бокқанда, саиам,
Қолмас назаримда бу кўнгил мулкида ғам.

Мен сен-ла ичармен, сен-ла ичганда, саиам,
Кўркмай ўтамен маломатдин ҳам.

25

Бошимга ажаб қиёмати ишқ етди,
Бокқанда кўзим тиниб, қамошиб кетди.
Ҳам солди дилимга ишқ ажаб ташвишу ғам,
Ҳам икки юзимга номини нақш этди.

26

Ҳажринтки вабо эмиш, балойи-ют эмиш,
Етган ерида умри ҳаёт соқит эмиш.
Ҳар лаҳза лабингга кўз тикарман, эй гул,
Дерларки, «вабо кушандаси ёқут эмиш».

27

То қаҳри итобинг менга юзланди ёмон,
Хок этди танимни, ҳар тараф сочди ҳамон.
Ишқинг кўйида дилим куйиб, чекди фиғон,
Ким оқди кўзим кипригидин оби равон.

28

Юзинг ҳама нурдин ривоят айлар,
Ҳуснипг ҳама ҳурдин ҳикоят айлар.
Васлингга боқар эсам, ҳушим бошдин учар,
Ошифталигимни у бағоят айлар.

29

Кўнглим яна бир санам сари майл этмас,
Кўнглим сариға бошқа санам ҳам етмас,
Ким, ўзгага дил бериш менга маъзур эмас,
Дилдори нисандида карам айласа, бас.

30

Юзинг, санамо, дудсиз оловга ўхшаш,
Кўнглим дедиким: «бўлурму дилсиз оташ?»
Хаттинг кўриниб мисоли оташ дудидек,
Ишқимни яна айлади ҳадсиз оташ...

31

Гул чехраси чехрангни кўриб, ол, ақиқ,
Оғзинг ғамидин ғунча бўлибдир оғрик.
Хуснинг чамани бировни чин ошиқ этиб,
Ҳам кўнгилни зор айлади, рангини сарик.

32

Ул гулки, баҳор саҳнини бўстон айлар,
Мен мисоли калдирок, дилим қон айлар.
Чақмоқ каби ҳар нафас ажиб ханда отиб,
Чун булутдек йиғлашимга фармон айлар.

33

Хаттингки, менга кўрсатди ҳижрон юзини,
Ҳам очди кўзимда юз булоқнинг кўзини.
Зулфинг, санамо, етмаса додимга агар,
Бир уд каби оловда кўрсин ўзини...

34

Ранг олган ўшал лола юзингдин гулдир,
Домингга асиру банда бу кўнгилдир.
Дилтангман ўшал ғунча даҳонингни тилаб,
Ҳар кимки сенга берса кўнгил, бедилдир.

35

То боқмаса майга дийда равшан бўлмас,
То ичмаса май дил дағи гулшан бўлмас.
Дерсанки, «кўнгилдин май олур хушу хирад»,
Келтур аниким, бўлмаса, кўнгил тўлмас.

36

Ишқингда ишим нола эрур ёзи киши,
Ёндирмоғи куйдирмоқ эмиш ишқ иши.
Не ошиқ эмиш улки, чу ишқинг тиламас,
Эвоҳки, шакарни ҳам заҳар дерми киши?

37

Ул ёрки мудом ваъдани ёлгон айлаб,
Бу жони дилимни олди ўйнаб-ўйнаб.
Тунларни узун этди менга ишқи билан,
Ошиқ туни кўп узун бўлармиш, ё Раб!

38

Яшнаб-очилибсан, эй нигор, эй дилбар,
Сенсиздир ишим нолаю зор, эй дилбар.
Юзинг ёришиб мисли баҳор, эй дилбар,
Хуснинг дағи ул баҳорча бор, эй дилбар.

39

Дунёга баробар эмиш у — тулкими, шер,
Хеч кимсага йўқ бақо — кўрқоқми, далер¹.
Кўрдингми, ксчанг каби ўтиб кетди кунинг,
Эртанг дағи ўтгай, бунга бовар қилавер.

40

Бир дона тишинг тушибди, эй ойжамол,
Шунданми юзингдан ранг синиқ, ўзгача ҳол.
Бир тишга суманбар, шу қадар ташвишми?
Бир дур камайибдир садафдин, не малол.

41

Дарёда балиқ каби сузиб, ўйнар ғоз,
Ўрдак била ўхшашлиш бор, сийнафароз².
Ҳар чандки, эринмай кун бўйи сувда сузар,
Соҳилга, шериклар ёнига қайтар боз.

42

Не бўлди фироқ ичра зиёним, сўрама,
Не чекди куйиб ғамингда жоним, сўрама.
Нелар кўйида учди фиғоним, сўрама,
Не бўлди ишим, шудир жаҳоним, сўрама.

43

¹ Далер - жасур.

² Сийнафароз - кўкраги баланд.

Ҳар чандки фақир эрур агарчи доно,
Кўргил уни бойи беҳираддин аъло.
У бойлиги йўқ эди, давлатманд бўлди,
Бу дониш ила ҳамиша давлатманд шоҳ.

44

Чехрангга боқиб, аламдадир гул била боғ,
Сенсиз менга бегона эрур айшу фароғ.
Кўзим сени деб чекмаса гар ҳасрату доғ,
Ким йиғлар ахир йўлингда? Эй, кўзу чароғ!

45

Зулфинг учириб кўзимдин уйқу, тунранг,
Эй, оҳу кўзим, этма менга кибри паланг³.
Бас, жисму дилимга айладинг жабру жафо,
Зулфинг каби хам бўлди у, кўзинг каби танг.

46

Гар хомуш эса булбул, эй чангнавоз,
Дерларки, юзингга гул ўзи сўйлар роз.
Ул булбулу гулга кўз тутармен, етмас,
На кўзга жамолу на қулоғимга овоз.

47

Чехрангдин олиб нур офтоби кундуз,
Измингда яна ҳаққи савоби кундуз.
Кундузки, санам, тун каби хаттинг ўрамиш,
Ҳай-хай, аягил, этма хароби кундуз.

48

Ораста бўлиб зулфу юзингдин туну кун,
Умрим ўтадир қувиб изингдин туну кун.
Ким, ортига қайтмас туну кун, қўрқармен,
Бир йўла йироқ этма ўзингдин туну кун.

49

³ Паланг – йўлбарс.

Чехрангдин ўлиб ҳамиша кундуз гулгун,
Зулфинг каби ошиқ туни ҳам кўп узун.
То сенга, санам, меҳри ниёз айламасам,
Мен кун била тун фарқини билмай, дилхун.

50

Ҳар нечаки кўп узун кечаркан, санам,
Ошиқ дилида ошар фиғон, ҳасрату ғам.
Сочинг кўйида дилимда йўқдир қайғу,
Ким, сенга сочинг каби узун тун ҳамдам.

51

Тонг йўқки, қамаштирур қуёшни шуъланг,
Васлингга етолмайин қуёш ҳам дилтанг.
Нур олса қуёш агар юзинг шуъласидан,
Ёқут у қуёш шуъласидан олгай ранг.

52

Дилбарки, мудом эрди дилимга маҳрам,
Жон олди, машаққатимни ҳеч этмади кам.
Дил мотами ичра хўп эмиш сабру қарор,
Мен қайдин олай сабрни, кўп эрса ситам.

53

Жаврингни чекиб, фалак, нетай, паст бўлдим,
Тупроққа қоришдим, хор ила хас бўлдим.
Эй, соқийи ғам, майинг ичиб, маст бўлдим,
Дерманки, кўлингни торт, етар, бас, бўлдим.

54

Кўнглимда умид ғунчайи хандонингдин,
Чун менга не ғам жафойи сўзонингдин?
Тин олмайин ҳеч жафою жакринг чекайин,
Дил узмайин ҳеч чоҳи занаҳдонингдин.

55

Жонон лаби-ку ақиққа ўхшайди тамом,
Ҳар лаҳза латиф юзи берар ишқима ком.

Гар икки кузим тўкар яна ашки ақиқ,
Чун ишқи ақиқ кўз била кўнглимда мудом.

56

Чун оташ ўлиб ҳавода гар учгаймиз.
Ҳам оби равон каби оқиб кечгаймиз.
Тупроқ бўламиз, агарчи биз гавҳар эдик,
Бас, шундоқ эса, бодани бер, ичгаймиз.

57

Кўз ёшима чун ғарқ бўлибдир таним,
Дил оташидим куйиб тилим ҳам даҳаним.
Бир дарди фироқ ичра қолибдир ватаним,
Бас, ўзимга бўлмай, мен яна кимга ғаним?

58

Ёдинг била тилга нолаю ун келадир,
Кўз кипригидин ҳазор Жайхун келадир.
Билдингми, кўзимдин не учун қонлар оқар.
Ким, кўзимга кўнглим саридин хун келадир.

59

Дўстлар, келингиз, тўйиб-тўйиб май ичамиз,
Кундуз кулишиб, кулгуда кечсин кечамиз.
Токай юрамиз куйиб шу олам ғами деб,
Олам эли ичра биз ахир бир нечамиз...

60

Ишқинг ўтиға дилим сари йўл бердим,
Кўз ёшию фарёд сари қўл бердим.
То бўлди дилим ишқу фироқингга асир,
Тупроқ бўлибон сочилдимү соврилдим...

61

Дармоним ўзинг, бир дили беморим бор,
Кўйингда ҳам осониму душворим бор.
Хор этдингу хорлигимда топдинг иззат,
Токайгача бу қиёмати зорим бор?

62

Эй ишқ, мени хастага малҳам қани?
Ой юзли ўшал дилбари маҳрам қани?
Ғам илгидаман, нечук халос бўлгаймен?
Тун тутқинимен, кун каби ҳамдам қани?

63

Юзинг-ку ақлни қочирар, май эрмас,
Лаълинг-ку шакар тўкар, вале най эрмас,
Зулфингни кўриб, санам, нечун дил титрар?
Юрганда йўлинг ҳам шаккаристондир, бас.

64

Зулфингни кўрарда ишқ деган туйғу келар,
Хуснингни кўрарда ойга ҳам кўзгу келар.
Рухим очилур гул каби чеҳрангни кўриб.
Билдингми, кўнгилга не ажаб орзу келар?

65

Гар кўрдим зса жабру жафо гардундин,
У сочди, қаранг, сочимга оппоқ ундин.
Таҳқир назари-ла айлама менга нигоҳ,
Бир қарчиғай афзал юз қаро кузғундин.

66

Ёрим кўзида шарму ҳаё бўлсайди,
Раҳм айлар эди, бўлмас эди тош мисол.
Ҳижрон кўзида шарму ҳаё бўлсайди,
Дўст бирла тоиар эдим ажаб васлу висол.

67

Ўн йўлга юрарсан, ўн дилинг бор магарам,
Ўн-ўн тугибон, биттасини очмадингам.
Сийнамдагн биргина юрак, эй оқил,
Ул ўнта дилингдан, ўйлаким, юзтача кам.

68

Жабринг у қадар жафоки, афлокка етар,
Хуснинг дағи ойдан ҳам баланддир, дилбар.
Гар доираи гардун эрурсан, эй чарх,
Бахтимни нечун йироқ этарсан бу қадар?

Жамол Камол таржималари